

Een distel in bloei

Ander werk van Bart Meuleman bij Querido

Hulp (poëzie, 2004)

Omdat ik ziek werd (poëzie, 2008)

De donkere kant van de zon (essays, 2009)

De jongste zoon (roman, 2014)

Mijn soort muziek (poëzie, 2015)

Hoe mijn vader werd verwekt (roman, 2018)

Wij zijn nooit alleen (verhalen, 2021)

Bart Meuleman

Een distel in bloei

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2025

Voor het schrijven van deze roman ontving de auteur een
werkbeurs van Literatuur Vlaanderen.

Copyright © 2025 Bart Meuleman

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaan-
de schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij bv,
Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam. Ook tekst- en
datamining van deze uitgave is niet toegestaan zonder
schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Omslag Paul Verrept

Omslagbeeld Mondadori Portfolio/Bridgeman Images

Foto auteur Koen Broos

Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 253 2010 2 / NUR 301

www.querido.nl

‘De maat waarmee jij meet, daarmee zult jij
gemeten worden,’ zei de stier.

– Hugo Claus

Inhoud

LANGE WINTER

- 1 Ludwine op een stoel 11
- 2 Moeder met haring 31
- 3 Zelfportret 56
- 4 Zicht op het Kanaal Bocholt-Herentals – *Avonddeemstering* 87
- 5 Meisjeskopke – *Ons Elza* 120

VROEGE LENTE

- 1 Distels 153
- 2 Kinkhoorns 158
- 3 Bolsters 163
- 4 Tia en ik (schets) 168
- 5 Dame in rouw 175
- 6 Slapend naakt – *Rode spreij* 182
- 7 Stier 189
- 8 Eenzame koe 196
- 9 Portret van Geo Crux 205
- 10 Kind op trap 214
- 11 Parse geit 221
- 12 Zwart varken 228
- 13 Zwangere vrouw 238
- 14 Barende vrouw 259
- 15 Zelfportret 275

LATE HERFST

- 1 Middag 295
- 2 Avond 307
- 3 Nacht 317
- 4 Ochtend 324

LANGE WINTER

I

Ludwine op een stoel

I

Er stak een wind op, te zwak om golven te maken. Het water huiverde alleen.

Modest Dams trok aan de col van zijn trui. Het trapte zwaar, zo zonder banden. Onder de velgen van zijn fiets knerpten kiezeltjes en schilfers grint en leisteent. In gruis en zand liepen sporen van brede wielen. Soms hing hier zo veel stof dat er geen doorkomen aan was. Vandaag niet, het was zondag. Er bewoog maar weinig in de fabriek. Dams hoorde het klingen van een eenzame hamer op een beitel. Het boorde door zijn trommelvliezen.

De lucht zag egaal grijs. Twee aken lagen stil. In de verte loeide een sirene. Kaarsrecht liep het kanaal, zo ver je tussen de naaldbomen kon zien. Met aan de horizon een opening, wit licht dat altijd terugweek, als een onbereikbare verlossing. Tenzij je het kanaal bleef volgen en erachter kwam dat je gewoon in Antwerpen stond. Daar wilde Dams vandaag niet zijn, met alle berichten die hem bereikten. Zo ver hoefde hij gelukkig ook niet. Hij liet zich niet graag zien op de Academie. Ze liepen hem straal voorbij in de gangen en op die manier voelde hij zich bekeken, omdat ze hem negeerden. Alleen de oude Opsomer had hem eens toegeknikt, mogelijk omdat Opsomer naar alles knikte wat voorbijliep.

II

Dams had terug geknikt, met gepaste eerbied.

Zonder banden zou de tocht dubbel zo lang duren. En hij zou hard zweten. Misschien wel stinken. Niet bevorderlijk om zo bij den Teut te arriveren. Alle rubber moeten inleveren, hij had gesakkerd. *Wees blij dat ge uwe velo moogt houden*, zeiden ze op het stadhuis.

Met zijn smokkelbroek zag hij er ongetwijfeld uit als iemand die iets wou verbergen. Dat kon gevaarlijk zijn. Een stommitieit, die broek. Sowieso was deze route niet zonder gevaar, en het kon van alle kanten komen. In de Vaart springen was dan de enige optie. Maar in februari sloeg de kou op je hart. Je verzoop onmiddellijk.

De wind trok aan, het water bewoog. Hij hield op met trappen, voelde het zweet in zijn nek koud worden. De kloven in zijn vingers jeukten. *Verdomme*. Hij hoorde een vaag geluid dat hij goed kende en waarvan hij hoopte dat het over zou trekken. Was het schijn dat de lucht verdonkerde? Geen goeie plek om langs te rijden, de fabriek, dat wist elk verstandig mens, maar als hij harder zou trappen, zou ze zo een paar honderd meter achter hem liggen. Hij had niet zoveel moeten meenemen. Waarom alles willen tonen? Het was de opwinding, zijn grootste kracht. Als hij voelde dat hij op het juiste spoor zat, werkte hij door tot ver na middernacht. Met een kaars als het moest, en een laken om zijn schouders geslagen. Het gloeide dan in hem, een weldadige koorts, met niemand te delen. Het gevoel een oude traditie voort te zetten, niet van het grote gebaar maar van de stille arbeid. De voorbije dagen waren vruchtbaar geweest. De oogst zat in de zak op zijn rug.

Aan het eind van de bakstenen muur bewoog iets, en nu hij dichterbij kwam, zag hij wat het was.

Een motor met een zijspan.

Een officier leunde tegen het zadel. Hij rookte. Door het naderen van het gammele vehikel uit zijn gedachten gehaald,

draaide hij het hoofd. Het geronk in de lucht zwol aan. De officier keek traag naar boven, als iemand die het weer inschatte. Draaide het hoofd weer. Nijdig. Alsof het Dams zijn schuld was?

Een tweede soldaat, waarschijnlijk ook een officier, kwam uit een gat in de bakstenen muur, zijn broek dichtknopend. Een korte mitrailleur hing om zijn schouder.

‘Halt,’ zei de eerste na kort oogcontact met de andere. Die hield zijn wapen in de aanslag. ‘Papier.’

Dams viel zonder moeite stil. Verloor bijna zijn evenwicht. Uit de binnenzak van zijn kiel haalde hij het bevolene.

‘Dams. So so.’

De officier leek voldaan. Hij had smalle, blonde wenkbrauwen. Waren ze op zoek naar een Dams? Er leefden er meerderen in de streek, een fout was zo gemaakt, en ze werd in tijden als deze zelden rechtgezet.

‘Was machst du hier?’

‘Schilderen,’ verklaarde Modest Dams. En toen de Duitser hem strak bleef aankijken: ‘Maler.’

‘Aflachen,’ gebaarde de Duitser met zijn kin.

De schilder haakte de rugzak los en trok minder vlot dan hij wilde de dichtgesnoerde opening wijder. Een geur van jute kwam vrij. De tweede wees met de loop van zijn wapen. Voorzichtig haalde Dams een rol bladen uit de zak, zijn ogen wisselend gericht op de militair en op de opening. Ook een klein opgespannen doek, dertig bij veertig, dat hij behandelde als eieren. Slordige, vaalbruine vegen, waarop met zwarte lijnen een rechthoek. De verf lag er dun op. Op vele plekken schemerde het canvas door.

Met lichte afkeuring monsterde de officier het doek. Dams wilde van alles zeggen, kende de woorden niet, was op het college het Duits niet genoeg machtig geworden om uit te leggen hoe hij nu eenmaal te werk ging. De mof zou het toch niet begrijpen. Dams moest toezien hoe hij de juten zak

afnam, leegkieperde, alles op de grond, en inderdaad, er zaten penselen in, spatels, kommetjes met aangekoekte verf, maar ook een brood, een schaar en een stuk gepolierd hout. Dat kon makkelijk doorgaan voor een knuppel. Dams zou niet de eerste zijn die langs het kanaal werd overvallen. Niet door de bezetter, maar door tuig uit eigen streek.

‘Schmuggel?’

De Duitser zette de hak van zijn laars op het brood. Het verkruiemde. De tweede man ontgrendelde zijn mitrailleur.

‘Nein, nein, nein, Herr Offizier,’ schudde Dams heftig het hoofd, terwijl hij haastig de bladen uitrolde, schetsen in rood en blauw potlood van een naakt vrouwentorso. Verschillende versies, uit verschillende hoeken.

Eentje toonde de borsten goed, stopte onderaan bij de behaarde heuvel.

‘Schön.’

Nu maar hopen dat het gemeend was.

Het geronk in de lucht zwol aan, de officier blikte opnieuw omhoog. Keek weer strak naar Dams. Was Dams schuldig? Hij moest iets ondernemen.

‘Für Sie... Nehmen Sie... Bitte...’

Hij sprak traag, gearticuleerd, als om de hoofdletters te beklemtonen. De eerste keek geamuseerd naar de tweede, die niet liet raden wat hij dacht. Waarschijnlijk stond hij lager in rang, want met een minieme wijziging in zijn uitdrukking gaf hij het initiatief weer aan de eerste. Na een vlugge keuring koos die de twee blootste tekeningen; die met de borsten en een profielschets met gebogen rug en een geprononceerde tepel. De twee beste. Met spijt nam Dams er afscheid van. Waarom bood hij de tekeningen ook aan, ze vroegen er niet eens om. De officier rolde de papieren op, als een zeerover een landkaart. Hij wierp ze met een *Danke* in de bak van de motor, verstrakte zijn blik opnieuw.

Het geronk stierf weg.

De Britten hingen waarschijnlijk al boven Turnhout.

‘Wohin gehst du?’

‘Ik moet...’

Met half opgeheven hand wees Dams in de richting van Antwerpen. Een andere weg was er ook niet.

De officier boog.

‘Denn gehen Sie. Herr Maler. Bitte.’

2

Eenmaal de sluisbrug over duurde het niet langer meer dan vijf minuten. Langs de hoofdweg naar het dorp, links de laan met de kastanjes in. Maar hoe traag Dams ook vooruitkwam, die laatste honderden meters legde hij nog trager af, iedere keer. Ondanks een lichte weerzin naderde hij – nu ja, hij naderde een heiligdom.

Hij stapte af, duwde met zijn voet het piepende hek in de beukenhaag open. Hijgend stond hij met het zware karkas in zijn handen.

Het huis van Tuytelaers keek heel kwaad. Tussen de sparren bood het met zijn rosbruine bakstenen een donkere aanblik, versterkt door klimop rond de ramen en een boogvormig erkertje. Daar verschool zich de voordeur. Tuytelaers had Dams al eens onderwezen over het gebouw. Het hield volgens hem het midden tussen een Engelse cottage en de zogenaamde Amsterdamse School, met enkele Kempische accenten: uitgesneden hartjes in de rood-witte luiken, betonnen *mastentoppen* op de vensterbanken. En bij de ingang Griekse pilaartjes. Hij typeerde zijn woonst als een Vlaams-gotische cottage met deels vroegmodernistische, deels volstrekt eigen toetsen. Dams vond het lelijk. Het was vooral de bekleding van de muren met pannen, ook rosbruin, die het huis zo grimmig maakte. Ze begonnen veel lager dan het dak, zodat

het raam van de eerste verdieping al met grauwe pannen was omgeven. Dams kreeg het er benauwd van. De horizontale ramen, in kleine ruitjes opgedeeld, leken op de priemen- de blik van een geharnast wezen. Om zo veel mogelijk volk buiten te houden, had Tuytelaers fijntjes gezegd. Daar slaagde het ook vrij goed in. Een spits middeleeuws torentje – een vermomde schouw – kroonde het geheel. Je kon er ook het puntje van een afgeknepen bolus in zien. Geen wonder dat de dorpelingen het huis achter de rug van de Meester *den toort* noemden, in de taal van de streek. Drol.

Wat de meeste mensen niet wisten, maar Dams dus wel, was dat de achterkant van het huis uit een grote glazen wand bestond, van het terras tot aan de zolder. Daar kon de Klui- zenaar van Sint-Job in 't Kruis zich laven aan het oostenlicht. Hij schilderde liefst in de stralen van een opkomende zon.

Niet de meid deed open, Zet, wel een jonge vrouw met een bleekgeel vel en samengebonden haren. Ze stak haar gezicht door het deurgat. Haar verschijning deed Dams een moment naar de steppen in het oosten verlangen. Hij volgde haar door de donkere gang naar het atelier.

Alsof je weer buitenstond, zo stroomde het daglicht bin- nen. Zelfs op een sombere dag als deze. Hoe klein de ruit- jes van de ramen vooraan ook waren, hier zat het glas in rui- mere ijzeren lijsten, alsof er twee verschillende architecten mee waren gemoeid – Tuytelaers zelf had het huis natuurlijk ontworpen. Kapotte raampjes werden opgelapt met glas van mindere kwaliteit of met een houten paneeltje. Het was ten- slotte oorlog.

Altijd had Dams het er koud. Behalve 's zomers, dan gaar- de je hier in je eigen nat.

'Meester slaapt,' zei de vrouw met een tongval die hij niet kon thuisbrengen. Ze verdween geruisloos tussen de rommel die er stond. Een hertenkalf.

Hij ging in de stoel zitten naast het rieten gevaarte dat

alleen bestemd was voor de heer des huizes, en kon het niet laten een blik te werpen op het oudroze kussen. Platgedrukt door het vele zitten, met vettige, zwarte randen. Het kussen was moe. Al die jaren van trouwe dienst. Maar binnenkort – het hing in de lucht – zou daar een einde aan komen.

Tegen de muren stonden kartonnen mappen met tekeningen, zijn fameuze kinderkopkes, melkmeisjes, intieme tafere-len van spelende kinderen en pluimvee of huisdieren – Tuytelaers kon voortreffelijk opspringende honden weergeven. Of moeders aan de slag in de keuken of onder een lamp, met naaigerief of breiwerk. Met schilderen was hij niet helemaal gestopt, maar de keren dat hij zich nog eens achter zijn ezel zette om met olieverf een boer op het land of een ondergaande zon over het koren te boetseren – hij kneedde met verf, legde hij uit – werden schaars. Hoe dat kwam? Ha! riep hij dan uit. Ha! Lag in het tekenen, het schetsen niet de ware aard van de mens verscholen, het krassen op een wit blad, het krabbelen in de ijle? Schilderen was zo pathetisch! Olie op doek, altijd weer die loodzware olie op doek! Wat een pompeuze begrafenis iedere keer! Tuytelaers kon de verontwaardiging goed spelen. Maar een schets, een paar lijnen... De ingetogen schittering daarvan... Als het lukte! En als het niet lukte, verfrommelen en weg ermee! Ook dat was de mens, nog veel vaker. Daarom juist. Proberen, falen, en een enkele keer heel bescheiden boven alles uitstijgen. Met de jaren was dit adagium belangrijker voor hem geworden. De ezel stond daarom wat oneerbiedig in de hoek; het was de tekentafel die een centrale plaats innam. Tuytelaers werkt altijd staand. Gebogen over het tafelblad kon hij soms met twee handen tegelijk werken, een unieke eigenschap; de linker voor het snelle schetsen, de rechter voor het schaduwwerk. Maar omdat de Kluizenaar van Sint-Job in 't Goor last had van flebitis en andere vaatkwalen, moest hij regelmatig gaan zitten. De rieten stoel had minstens zo'n belang als de tekentafel.

Tot ver over de landsgrenzen werd Fil Tuytelaers geroemd voor zijn tekeningen. Zelfs tien jaar geleden, toen bijna geen enkele kunstenaar zijn werk nog aan de straatstenen kwijt kon, ging dat van Tuytelaers nog altijd grif over de toonbank. En nu nog veel meer. Van Delft tot Hamburg, van Innsbruck tot Plzeň – hij had zelfs een koper in de United States. Monografische bijdragen over hem verschenen in het Nederlands, het Engels, het Duits en het Tsjechisch. Zijn schilderingen en tekeningen, was de teneur, boden weerstand aan de moedeloosheid die de wereld van de Levende Kunst in zijn greep had. Hij liet zich niet knechten door de grillen van de dag, maar greep terug naar tijdloze schoonheid, simpele ontroering.

Dams keek naar een jongetje dat een kar voortduwde met een hond erin. Was dit wat hij wilde? Weinigen hanteerden zo kunstig het rode krijt en de houtskool als Tuytelaers, maar waar was *de mens*? Dams was ontroerd vroeger door sommige van diens schuchtere kinderportretten, maar te veel dubbelzinnigheden in het leven hadden in dit werk geen plek. Deze verschrikkelijke jaren, de Kempische Meester leek er immuun voor. In zijn tekeningen heerste de eeuwige vrede.

Het ergerde Dams, maar hij kon er met zijn eigen werk voorlopig geen antwoord op geven. Dat was het probleem. Als hij zijn verbeelding de vrije loop liet, zag hij *dingen* voor zich die nog niet bestonden, vormen die de angsten en verschrikkingen van deze tijd amper in bedwang hielden. Het hellewerk van een Bosch of een Goya, zeg maar, hoe het er *vandaag* zou uitzien. Maar begon hij met een paar vegen op het doek, eerste aanzetten, dan kwam hij niet verder dan een somber interieur, of zijn *Ludwine in haar keuken*, waar hij nu aan bezig was.

Toch begon hij iets op het spoor te komen.

Dacht hij.

Soms toch.

‘Laat maar eens zien.’

Was hij ingedommeld? Dams hoorde niet dat Tuytelaers was binnengekomen. Zonder omkijken begon die de tafel vrij te maken. Het meisje met het Tataarse gezicht droeg een dienblad met thee. Zeldzame waar in deze tijd.

‘Goed, eerst thee dan,’ geeuwde de Meester.

Hoewel die naar kalk smaakte, voelde Dams de hete, deugddoende gloed. Het was hoe dan ook koud in het atelier. Het meisje verdween weer geruisloos. Was ze zwanger?

‘Ge hebt een nieuwe meid,’ deed Dams familiair.

‘Zet is bij haar zuster in Antwerpen. ’t Zit naar ’t schijnt al in de longen. Dus doen wij het nu met Romulda.’

Aan zijn montere toon te horen scheen hij dat niet erg te vinden. Hij warmde zijn handen aan de dampende mok, slurpte.

‘We beginnen.’

De leerling veerde recht, haalde de tekeningen uit zijn rugzak, terwijl Tuytelaers, die in zijn diepe broekzak naar zijn beruchte rode potlood tastte, met een half oog al een eerste keuring deed.

‘Aha, naakten.’

Dan was hij dubbel zo streng.

‘Wat sommigen al eens verwarren met een zak patatten.’

Met de mannen van Latem liep hij niet hoog op, dat was bekend. Met Permeke nog het minst. Hij hield niet van diens kleurenpalet – *dat is wat ik zie als ik mijn gat afkuis* – en begreep maar niet waarom vrouwen er bij hem uitzagen als bultwezens met spleetogen. Volkse kunst? Daar moest hij mee lachen. *Laat het échte volk oordelen en we zullen de strafmaat kennen.* Dat sommigen bij de Kunstenaarsgilde en zelfs bij de *Militärverwaltung* het niet goed wisten met Permeke of hem het voordeel van de twijfel gunden, kon Tuytelaers geen fluit schelen. Rechtdoorzee was hij als het om het hoogste goed ging, dat hoefde geen Goebbels hem in het oor te fluisteren.

Een *bloot wijf* van de Reus van Jabbeke, *dat kont ge toch niet serieus nemen?*

Maar voor het klassiekere vrouwelijke lichaam stelde Tuytelaers zich nog strenger op. Dan rechtte hij zijn rug en bleef de joligheid achterwege. In tegenstelling tot de strapatsen van Latem verdroeg het klassieke vrouwelijke lichaam geen enkele spot. Het naakt behoorde voor hem tot het allerhoogste, op voorwaarde dat technische perfectie versmolt met *zuivere bezieling*. De kunstenaar, vond hij, moest zich voor een naakt als het ware *in* het vrouwelijke lichaam bevinden en het vanuit die geborgenheid op de tast gestalte geven. Het echte naakt was de wereld van binnenuit gevoeld, en toen Tuytelaers zijn theorie voor het eerst uit de doeken deed, wist Dams nog, had hij zijn handen voor zich uit gestrekt en met gespreide, dikke vingers een gevoelde aarzeling uitgebeeld. Alleen wie ergens kind was gebleven, bij wijze van spreken, kon een vrouwelijk naakt op papier brengen.

Tuytelaers koos dan ook geen modellen die nog niet gebarnd hadden. *Meiskens*, dat was de grootste dwaling van de romantiek. In premenstruele onschuld geloofde hij niet, noch in de schoonheid van bloesems – die vond hij misleidend. Dat er vruchten van moesten komen, daar draaide het om in de cyclus der dingen, het eeuwige rad van leven en dood. Jonge moeders wilde hij, vrouwen die nog zoogden. Een gewaagde visie in deze streek, waar zou hij modellen vinden? Zelfs in Antwerpen waren ze niet scheutig op zoiets. Maar de Kluizenaar van Sint-Job in 't Kruis verstond de kunst om het vertrouwen van de mensen te winnen. Hij had niet alleen een unieke kijk op het moederlijk lichaam, men bewonderde hem ook om zijn nederige manier van werken. Terwijl anderen hun vrouwelijke modellen bijna bevalen om naar hun atelier te komen (Degas, bijvoorbeeld, die weerzinwekkende tiran), trad Tuytelaers naar buiten. Hij ging zelf op zoek, liefst bij het gewone volk. Dat maakte duidelijk waar hij voor

stond. Inderdaad, hij tekende zijn modellen in hun eigen vertrouwde huizen. Dat kon zowel in *de beste plaats* zijn, waar de postuurtjes en de stulp met de Heilige Maria stonden en het licht door glas-in-loodraampjes naar binnen viel, als bij een paar kaarsen in de stal. Clair-obscur was het kostbare resultaat. Een tafereel op zich, hoe hij zich met schroom ergens aanbood, geduldig wachtte als het model, uiteraard niet in zijn bijzijn, geheel of gedeeltelijk haar kleren uitdeed, en hoe beiden in een bedeesde paringsdans elk hun eigen plek zochten. Soms op aangeven van de kunstenaar, soms met een directief à la *ik laat het deze keer aan u over* – wat het voor het bedeesde model niet eenvoudiger maakte. Dan kon het beginnen. Er stak dan iets op in Tuytelaers dat alle schroom verjoeg. Het duiveltje van de bezetenheid. Een doorschouwende blik die wilde vatten, VATTEN! Dan wilde hij links en rechts al eens een snauw uitdelen als het model niet stilzat, waarna hij zich excuseerde en het spel van voren af aan begon. Vertrekken deed hij met het lichten van zijn strohoed. Voor wie na dit alles nog twijfelde: de Meester betaalde in klinkende munt. Boter bij de vis, was de leuze waarvoor hij bekendstond.

Kroon op het werk, niet meer dan een tiental doeken en een klein veelvoud aan tekeningen, waren kunstwerken die moeder én kind samenbrachten. Bloot op bloot, het ultieme. Als je daar de huid van de schilder nog aan toevoegde – die schilderde immers mét de huid, hij toetste met de uiterst gevoelige vingertoppen van een hoogst sensitieve hand het *binnenbeeld* af en gaf het door een onverklaarbare transformatie op papier als *buitenbeeld* weer – dan kon je spreken van een feest van het vel. In feite, betoogde Tuytelaers, moesten we in de boreling de kunstenaar zien, tegelijk hulpeloos én begenadigd.

Dams zag weinig verschil met de naakten van andere schilders. Goed gedaan, maar verder? Hij keek met zijn handen

in zijn broekzakken naar de tuin, een woest stuk land met hier en daar een uitgebloeide rozenstruik en een paar verroeste stoelen. Hoge sparren en coniferen hielden de wereld op afstand.

‘Ik zie een rug, dat is al iets,’ begon Tuytelaers over een tekening. ‘Velen trekken een gebrekkige lijn en hopen dat onze fantasie de rest doet. Maar de voorkant...’, nu haalde hij er twee andere tekeningen bij, ‘dat blijft gesukkel. Die tetten, die gaan nog, maar zie, dat zijn toch geen heupen? Dat zijn kapstokken. En is dit ocharme een schoot? Daar wilt ge toch niet in liggen?’

Met potlood verbeterde hij een paar contouren.

‘Ge zou uw model wat meer eten mogen geven. Maar ja, dat is moeilijk tegenwoordig, zeker.’

‘Met permissie,’ zei Dams, ‘maar ik wilde het deze keer anders doen. Dat hoekige is eigenlijk... een keuze.’

Dat hij zijn eigen vrouw had getekend, verzwegen hij, gekrenkt en beschaamd. Ze stond erop zoals ze was, maar ook zoals hij haar wilde weergeven. Hij zag het op prenten van de vorige oorlog. De kunstenaar was een Duitser.

‘Er is één ding erger dan de moderneren en dat zijn de napers van de moderneren. Waarom komt ge bij mij in de leer? Ge kunt uw geld ook op straat smijten.’

‘Ik wou er iets van de oorlog in steken,’ probeerde Dams. Het klonk onhandig.

‘Denkt ge dat mensen werk aan hun muur hangen om naar de miserie te kijken waar ze al in zitten? Een kunstenaar moet verder zoeken. *Overstijgen*. Een gooi doen naar het hogere, het latere. Hoe triestig ook, deze oorlog is een tijdelijke banaliteit. Hij gaat voorbij, zijt gerust, en ik weet nu al, de beste zal winnen, wie het ook is. Wat dan komt, zal veel langer duren dan de *verdammt* *Krieg*. Visionair moet ons werk zijn, het moet de eeuwenlange vrede aankondigen als alle kruitdamp is gaan liggen. Want ze zeiden wel *ha, de animisten, ha,*

de reactionairen, alsof wij de maan of een eikelboom zouden aanbidden, de snobs in Gent en Brussel. Maar wij, wij verbinden! Wij houden het meesterschap warm! We tillen het over deze onzalige periode! Wij gaan met een boog van Dürer en Rembrandt naar de stralende toekomst, zonder pardon.'

Wie Tuytelaers bedoelde met *wij*, was Dams niet duidelijk. Over levende kunstenaars kreeg hij nauwelijks een goed woord over zijn lippen. Over Van Dyck, misschien, of Opsomer. Nee, die eigenlijk al niet. Hij bedoelde waarschijnlijk zichzelf, maar als hij eenmaal van wal stak, kon hij zich van het koninklijk meervoud bedienen. Ja, naast tekenen kon Tuytelaers ook orakelen, kinderen noemden hem wel eens den Teut, in een riedeltje van vraag en antwoord:

Wie woont er in den Toort?

Den Teut!

Wat komt er uit zijnen teut?

Nen toort!

'Eigenlijk wilde ik u dit laten zien.'

Bedremmeld haalde Dams een vodje papier uit zijn binnenzak en vouwde het open. Zwarte, vette lijnen werden zichtbaar. Een abstracte vorm? Een gebroken lichaam? Het experiment ging verder dan de naakten die op tafel lagen. Terwijl die speelden met lichaamscurven bestond dit lijf uit losse streepjes, gekerfd in het papier, leek het. Er was een vrouw in te herkennen, zeer zeker, vooral de kommer op haar gezicht viel op, niet meer dan enkele krassen. Had deze kunstenaar wel techniek? Daar was Dams normaal gezien als de dood voor. Maar na zoveel bluf en nijd kon niets hem meer schelen.

'Wat een drift,' sprak de Meester met geveinsde bewondering.

Dams haalde het kleine canvas uit zijn juten zak.

‘En hier zou ik het een plaats willen geven. Maar ik zit met vragen over de positie.’

Dams had gepoogd om met lijnen een sombere keuken weer te geven, en de tekening die hij liet zien stelde een schrielle vrouwenfiguur voor die in die keuken een plaats moest krijgen.

‘Kijk,’ zei Tuytelaers, trekkend aan zijn pijp, mild nu, peinzend. ‘Ik heb ook mijn periode gekend. Vierkante gezichten. Gelaatsuitdrukkingen, zwanger van de dood. Een jonge kunstenaar heeft daar recht op. Het werk der leerjaren, zeg maar. Hij zoekt en dwaalt, is ziek van onrust, omdat wat hij wil nog geen vorm kan hebben. Hij heeft het gevecht met de stof nog niet gewonnen, is het feitelijk nog maar pas... begonnen.’

Hij lachte om zijn eigen rijm.

‘Het vroege werk van grote artiesten getuigt daarvan. Het dwaalt, het kan niet anders. En wees maar zeker dat men hem verkeerd begrijpt, want van de massa moet ge niets verwachten – van zogenaamde kenners trouwens ook niet. De jonge kunstenaar staat moederziel alleen. Zie hoe zaad ontkiemt. Het zaadvlies breekt, de eerste scheut ontwingt zich aan het harde bestaan in de grond. Kijk maar eens goed: dat is niet om aan te zien. Gedrochtelijk. Goed dat daar geen jury van de Academie over moet oordelen, die scheut zou vierkant gebuisd zijn. Maar als hij groeit, verstomt hij ons met zijn schoonheid. Dat verticale oprijzen! Dat...! Dat...! Naar...! Naar...!’

Hij stond recht, ontroerd, zijn handen geheven als een priester.

‘Dáár moeten we geraken. De stomste ajuinplant vertoont meer gratie dan veel schilderwerk van de afgelopen dertig jaar. Goed dat ze daar paal en perk aan stellen. En wat mij betreft mag het tegen sommigen nog harder, veel harder. Die salons in Brussel, blijf daar weg, jongen. De mannen die daar komen, ik ken hun namen.’

Hij keek Dams recht in de ogen, over zijn ovale brillenglazen.

‘Och, we zitten hier maar te zeveren,’ onderbrak hij zichzelf. ‘Kom, we zullen eens zien hoe we dit scharminkel op uwen doek placeren!’

3

Hij riep nog *morgen dan*, en voor het antwoord kwam had hij de deur al achter zich dicht. Het belletje klingelde, de ruiten trilden. Zo ging het iedere dag.

Er hing een slaperige sfeer in de zaak, een prachtige winkel in witte geglazuurde baksteen met lichtblauwe sierstenen daartussen, en aan weerszijden van de dubbele deur een brede winkelpui. De opgewekte gevel verborg een schemerige waardigheid, waar de ramen een kijk op gaven. Op schabben en trapjes rustten emmertjes verf, aan baren rechts hingen rollen papier; de goedkopere soorten stonden gewoon in open kartonnen dozen. Hoewel er te weinig licht was om de kleuren te beoordelen – toch een vereiste voor een verfzaak – had de winkel een smaakvolle inrichting. De handel liep echter voor geen meter. Wie wilde nu ook kamers behangen, muren schilderen? Soms vond Dams dat ze beter konden sluiten. Zijn ouders zouden het wel redden, ze hadden wat geld opzijgelegd. En hij? Hij zou wel zien. Radicaal kon hij zijn in zijn denken, en hij droomde. Op een ezel met vrouw en hond de wijde wereld in, een grottenlandschap van Bruegel. Liederen in onbekende talen die hun uit bossen tegemoet klonken. Ketterse mystiek van eeuwen geleden.

Halfzeven, weer een halfuur minder voor het eigen werk. Nochtans was het doek waaraan hij werkte bijna af, misschien, het kon, wie zou het zeggen. Hoe moest hij verder?

Vierklauwens erin vliegen of liever in cirkels eromheen? Eerst nog langs bij Williams, misschien had hij een glas nodig. En daarbij, hoelang bleef Williams nog open? Om de haverklap sloot de burgemeester een etablissement. Op bevel. Vandaag of morgen was het Williams.

Het schemerde, er brandde nog geen straatlicht. Mensen staken zich weg in hun opgezette kragen. Alleen een enkele militair leek van de late winterkou geen last te hebben.

‘Modest.’

De man achter de toog hief kort zijn wijsvinger, tegelijk een groet en de bevestiging dat de *Campina* onderweg was. Dams dronk het glas rap leeg, gebaarde voor een tweede. Na tien minuten stond hij al op straat.

In de keuken hing de weeë lucht van vochtige grond. Ludwine stond rapenschijven te bakken, dat werd het dus vandaag. Beter dat dan bedorven paard.

Hij kwam achter haar staan, legde een hand op haar schouder, kustte haar vluchtig op de wang. Ze glimlachte zonder op te zien.

‘In je vinger gesneden?’

Een doekje om haar duim. Een bruinrode vlek drong door het katoen.

‘Er ligt een brief uit Antwerpen.’

Haar stem parelde.

Ze had de flair van een jonggehuwde – wat ze na anderhalf jaar ook nog altijd was. Ondanks sporen van ontbering – magerte, bleke huid, rand rond de ogen – lukte het haar om monter te blijven. En ze trachtte zich te kleden, Ludwine was erg goed met naald en draad. Kijk de jurk die ze droeg: misschien een ouderwets motief, maar zo getailleerd dat hij haar liet glanzen. Wie keek, zag een witte, schuchtere bloem die ontloek uit donkere kroonbladen.

Dams zat met zijn gedachten elders. Hij had amper oog

voor de vage glimlach die zijn vrouw aanhield, als wilde ze licht brengen in een dof tafereel.

Na al die weken. Dat ze hem zo lang lieten wachten. Het sloot hem op in een knorrige bui.

‘Hoe ging het in de winkel?’

‘Zoals altijd.’

‘En je vader?’

‘t Zelfde.’

‘Ben je niet benieuwd?’ vroeg ze toen ze de borden op tafel zette.

‘Ik wil op mijn gemak kunnen eten.’

Op het smakken en het tikken van het bestek na verliep de maaltijd in stilte.

Geachte heer Dams,

In antwoord op uw schrijven en na overleg kunnen wij u mededelen dat u tentoonstelt met anderen van 8 tot 17 mei. Wij verwachten u op 24 april op onderstaand adres. Wij verzoeken u om 3 à 4 werken op doek te selecteren en het dubbele daarvan aan tekeningen. Vervoer voor eigen rekening. Contract volgt.

Felicitaties!

Met welgemeende groet,

W. Don Porto-Carrero, Antwerpen

‘Ik zei het toch. Je hebt geen geduld.’

Ze neeg naar hem toe, steunend op haar ellebogen, zoals meisjes dat kunnen doen. Trachtte een glimp op te vangen van de plechtige letters die Don Porto-Carrero aan het papier had toevertrouwd.

‘Misschien is dit wat je nodig hebt.’